CZU: 811.135.1(092)
ORCID: 0000-0002-5008-3057

VASILE BAHNARU, LINGVISTUL

În România postbelică, bolşevizată cu tancurile sovietice şi cu sprijinul cozilor de topor din ţară, lupta pentru păstrarea unităţii, specificului şi caracterului limbii române a avut de înfruntat ideologi (unii chiar lingvişti) stalinişti. Stabilirea unitară de către Academia Română a normelor ortografice a limbii scrise (în etape succesive, 1867, 1881, 1904, 1934, ultima propunere aparţinându-i lui Sextil Puşcariu), a fost dezavuată după 1944. În octombrie 1953, Consiliul de Miniştri impunea renunţarea la folosirea lui *â*, ca şi a formei *sunt*, care dovedea sorgintea latină a limbii române. Lingviştii români autentici au reuşit să impună, după 1960, folosirea lui *â* doar în cuvântul *România* şi derivatele sale. Abia după 1989, Academia Română a primit oficial dreptul „de a hotărî asupra îndreptărilor care se vor face normelor ortografice ale limbii române".

În Basarabia, „teroarea istoriei" şi-a pus cu duritate amprenta asupra limbii şi literaturii române, aşa cum a demonstrat Mihai Cimpoi în *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, o completare şi continuare a celebrei *Istorii a literaturii române de la origini până în prezent* (1941). „Limba este casa fiinţei unui popor, exprimând cel mai bine datul lui ontologic sau, mai simplu zis, felul lui unic de a fi şi de a înţelege propria fire şi firea lumii", scria savantul Mihai Cimpoi (p.11). A fost inventată „limba moldovenească", dezavuată ştiinţific de lingvişti, cum a fost eminentul lingvist Eugeniu Coşeriu: „Zic «aşa-zisa», fiindcă o limbă moldovenească diferită de limba română, sau chiar şi numai de dialectul dacoromân, pur şi simplu nu există; e o himeră creată de o anumită politică etnoculturală străină, fără nicio bază reală" (Cimpoi, p. 14).

Parafrazându-l pe Petre Ţuţea (acesta se referea la aromâni), basarabenii nu sunt români, ci supraromâni, după modul în care au supravieţuit într-un lagăr al popoarelor sovietice şi-ntr-o „Siberie de gheaţă", după expresia lui Grigore Vieru.

Pe urmele acestora, dar şi al altor celebri lingvişti români, a păşit Vasile Bahnaru, directorul îndreptăţit al Institutului de Filologie al Academiei de Ştiinţe a Moldovei.

Născut la 24 octombrie 1949 în satul basarabean Miclăuseni, Nisporeni, unde a absolvit primele opt clase (1958-1965), Vasile Bahnaru urmează Şcoala medie din Nisporeni (1965-1967) şi Facultatea de Litere a Institutului Pedagogic „Ion Creangă" din Chişinău (1972-1976). Este doctorand al Institutului de Limba şi Literatură al Academiei de Ştiinţe a Moldovei (1979-1982), doctor în filologie, în 1985, la Moscova, cu specializarea „Limbi romanice" şi doctor habilitat în filologie, cu specialitatea „Limba română" (2009). După un scurt profesorat la Şcoala Medie nr. 29 din Chişinău (1976-1977), devine cercetător al Institutului de Limba şi Literatura Română al Academiei din Chişinău, instituţie pe treptele căreia urcă până la cea de director (din 2010). A mai îndeplinit şi alte funcţii: director general al Departamentului de Stat pentru Edituri,

BDD-A30756 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:43 UTC)

Poligrafie şi Difuzare a Cărţilor (1990-1992), director al Centrului Naţional pentru Standarde de Limbă (1992-1993), al Asociaţiei Naţionale de Terminologie (1993-1998), redactor la Editura „Ştiinţa" (1998-2006), redactor- şef al „Buletinului de lingvistică" şi al revistei „Philologia" etc.

În 2009, a primit titlul de „om emerit" şi premiul „Grigore Vieru" al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, în 2010, Ordinul Republicii. În 2016, a primit premiul „B.P. Hasdeu" al Academiei Române pentru volumul *Calvarul limbii române în timpul dominaţiei sovietice* (2015).

Dintre lucrările sale, semnalăm: *Dicţionar de antonime* (2010, 2013, în trei ediţii), *Ascensiunea în descensiune a limbii române în Basarabia* (2011), *Lingvistică şi civilizaţie* (2013), *Miscelanea Basarabensia* (2013), *Partidul şi oameni de litere şi arte* (2013, cu Gh. Cojocaru), *Lexicologia practică a limbii române* (2013), *Congresul al III-lea al Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească* (2016, cu Gh. Cojocaru), *Limba română în Basarabia postbelică* (2017). Contabilizând, Vasile Bahnaru a scris 230 de studii şi articole, nouă monografii, opt dicţionare, două manuale.

Dar, preocuparea de bază a lui Vasile Bahnaru a fost/este, după propria sa sintagmă, „calvarul limbii române" din Basarabia în timpul ocupaţiei sovietice. *Cazul revistelor «Zvezda» şi «Leningrad» şi ecourile lui la Chişinău. Studii şi documente (1946-1948),* carte apărută la Chişinău, în 2018, scrisă împreună cu istoricul Gheorghe E. Cojocaru, este elocventă în acest sens. Hotărârea Biroului Organizatoric al P.C. (b) din toată Uniunea din 14 august 1946 şi discursul lui A.A. Jdănov privind cele două reviste trădează bezna politică care a cuprins şi lingvistica. Sunt măsuri dure, aberante luate de slugarnicii lui Stalin spre a întări vigilenţa ideologică asupra activităţii ştiinţifice şi culturale a cetăţenilor basarabeni deveniţi, prin ordin de la Moscova, cetăţeni sovietici. Nealinierea la politica stalinistă putea duce la deportarea unor scriitori în Siberia. Ion Druţă relatează un episod de stopare a a unor astfel de deportări, prin intervenţia lui Andrei Lupan la preşedintele Uniunii Scriitorilor din URSS, A. Fadeev, dar şi comportamentul deviant al scriitorilor din stânga Nistrului, stabiliţi la Chişinău: „Erau mărginiţi, sărmanii, cultură generală mai deloc, dar crunţi erau şi răi, cum nu se mai poate" (I. Druţă, *Grădina Domnului. Eseuri, balade, amintiri*, Chişinău, Cartier, 2017, p. 109).

Vasile Bahnaru şi Gh. E. Cojocaru prezintă documente oficiale care vizează problematica limbii şi literaturii române din spaţiul basarabean în perioada 1946-1948, perioadă decisivă de impunere a ideologiei staliniste şi în acest domeniu de activitate prin rapoarte, referate, stenograme, rezoluţii, directive etc. Sunt redate cu fidelitate intervenţiile unor scriitori în cadrul şedinţelor politice (Tihonov, Fadeev, Em. Bucov, Lupan, Meniuc, Ceban, Coval etc.). Unele intervenţii sunt de-a dreptul penibile, aberamte, cum este cazul referatului lui I. Canna, I. Ceban şi A. Egorov: „Să dezrădăcinăm până la capăt naţionalismul burghez, din creaţia scriitorilor moldoveni", din 25 septembrie 1948. În referat se fac referiri la „dominaţia imperialiştilor români în Basarabia", „reacţionarul inveterat şi obscurantist Pantelimon" (?) *Halippa*", „cetăţean credincios al imperialismului român". În acest spirit sunt criticate creaţiile lui B. Istru, E. Bucov, A. Lupan, L. Corneanu.

BDD-A30756 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:43 UTC)

La Bucureşti, în acelaşi spirit proletcultist, Sorin Toma, fiul poetului stalinist A. Toma (prezent în manuale şi în presa literară, mai mult decât Eminescu), a scris în „Scânteia" (ianuarie 1948) articolul *Poezia putrefacţiei sau putrefacţia poeziei*, scoţându-l pe Tudor Arghezi din literatură şi din viaţa publică pentru câţiva ani.

Examinând situaţia complicată din viaţa literară postbelică din Basarabia – scriu cei doi autori în studiul introductiv intitulat „Literatură, artă şi cultură în vizorul ideologiei comuniste" – „Căzută sub dominaţie sovietică, şi linia politică a CC al PC (b) M în acest domeniu, am ajuns la concluzia că lipsea, în primul rând, o literatură artistică autentică, opurile proletcultiste elaborate într-un limbaj primitiv şi agramat, nu puteau constitui un fundament serios pentru crearea unei literaturi realist-socialiste remarcabile, iar operele celor mai mulţi scriitori basarabeni, cu studii serioase şi buni cunoscători ai limbii literare române (G. Meniuc, L. Deleanu, D. Vetrov, Em. Bucov, A. Lupan, B. Istru etc.), nu erau conforme dogmelor vetuste ale realismului socialist".

Continuându-şi investigaţia, Vasile Bahnaru şi Gheorghe E. Cojocaru editează, în 1916, sub egida celor două institute pe care le conduc, Institutul de Filologie şi Institutul de Istorie ale Academiei de Ştiinţe a Moldovei, un nou volum de studiu şi documente: *Congresul al III-lea al Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească* (14-15 octombrie 1965). Volumul beneficiază de o pertinentă prefaţă, *Un Congres al scriitorilor cu impact istoric*, al acad. Mihai Cimpoi. Acest congres are o deosebită importanţă pentru evoluţia limbii şi literaturii basarabean pentru că „a despărţit apele de uscat în ce priveşte adevărul şi neadevărul despre identitatea naţională, istorie, valorile morale şi spirituale, denumite pe atunci «moştenirea clasică», limba română – denumire tabuizată şi înlocuită cu limba aşa-zis «moldovenească»", cum apreciază Mihai Cimpoi, unul dintre cei care au impus limba şi literatura română pe făgaşul ei firesc, al tradiţiei, al întoarcerii la Izvoare. Congresul a fost considerat, şi numit ca atare, naţionalist, pentru că a constituit începutul debarasării de ideologia stalinistă, anticipând renaşterea literaturii din Basarabia, a pus problema revenirii la alfabetul latin, al aprecierii scriitorilor după criterii estetice. La Chişinău se impunea generaţia Grigore Vieru (M. Cimpoi, V. Vasilache, I. Druţă, Gh. Vodă, Anatol Codru, Petru Cărare, Andrei Lupan, Victor Teleucă, Anatol Ciocanu, Liviu Damian, I. Vatamanu, Andrei Strâmbeanu, N. Costenco, Emil Loteanu, Petru Zadnipru, Arhip Ciubotaru, Ion C. Ciobanu, G. Meniuc, V. Leviţchi etc.), sincronizată cu generaţia '60 de la Bucureşti (Adrian Păunescu, Ioan Alexandru, Ana Blandiana, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Constanţa Buzea etc.), generaţie prefaţată de buzduganul lui N. Labiş, după expresia lui Eugen Simion.

La Congres, I.C. Ciobanu a susţinut raportul *Literatura sovietică moldovenească şi problemele contemporaneităţii,* alte trei corapoarte au fost realizate de H. Corbu despre dramaturgie, S.S. Ciubotaru despre critica literară şi G. Meniuc despre „lumea micilor visători". Spre deosebire de congresele precedente, la Congresul al III-lea intervenţiile scriitorilor au fost curajoase, principiale şi au vizat esteticul şi nu politicul, motiv de a fi consideraţi naţionalişti toţi scriitorii care au luat cuvântul. La ancheta săptămânalului „Cultura", Grigore Vieru apreciază scriitorii de real talent: Ion Druţă, („îl gustă deopotrivă şi cititorul rafinat şi cel obişnuit"), M. Cimpoi (este „nu numai un critic, în obişnuitul sens al cuvântului, ci un talent") etc.

BDD-A30756 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:43 UTC)

M. Cimpoi, la rândul său, ştie să pună punctul pe *i*: „În literatură, după cum sunt tentat să cred, problemele nu «se soluţionează», ci se pun – variază numai modalitatea cu care se pun”. Preconizează „dispariţia irevocabilă a provincialismului şi a stilurilor infecte, într-un cuvânt aş vrea să se emită judecăţi de valoare, de cărţi şi idei”.

Congresul al III-lea al Uniunii Scriitorilor din Moldova a constituit şi o rampă de lansare a unor idei şi concepte realiste (necesitatea funcţionării limbii materne şi a alfabetului latin, moştenirea istorică, demnitatea naţională, aprecierea unei opere literare doar pe criterii estetice etc.), ceea ce a determinat reacţia primului secretar al PCM, Ivan Bodiul, care publică în „Moldova socialistă” articolul „Să se întărească şi să înflorească prietenia popoarelor sovietice” recomandând (de fapt, impunând) alfabetul rus ca „alfabet al unei naţii mari” şi românilor basarabeni.

Analizând documentele acestui congres în contextul epocii, Vasile Bahnaru şi Gh.E. Cojocaru elaborează un studiu introductiv doct, urmărind „destinul istoric al limbii române la Est de Prut”, „impactul raporturilor sovieto-române asupra vieţii culturale din RSSM”, „Congresul şi reacţia autorităţilor”. Concluzia autorilor este elocventă: „De altfel, războiul propagandistic întreţinut cu mare zel de conducerea RSS Moldovenească împotriva României «naţionaliste şi revizioniste» şi împotriva «naţionalismului» românesc la Est de Prut a durat până la prăbuşirea Uniunii Sovietice, iar în multe privinţe continuă să fie dus de unele forte revanşarde din Republica Moldova, după ce dezideratele fundamentale ale istoricului Congres al III-lea al scriitorilor cu privire la limba română şi alfabetul său firesc, cel latin, au devenit realitate şi dau roade”.

Cele două volume, *Congresul al III-lea al Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească şi Cazul revistelor «Zvezda»* şi *«Leningrad» şi ecourile lui la Chişinău,* sunt elaborate cu acribie ştiinţifică, foarte bine documentate, cu o bibliografie de subsol şi cu microdicţionarul de personaje politice sau personalităţi culturale absolut necesare. Ele aduc o contribuţie remarcabilă la istoria comună a culturii române dintr-o perioadă în care istoria (politicul, de fapt) ne-a fost potrivnică. Documentele de arhivă, inedite probabil, au o importanţă deosebită; dacă ele ar fi citite şi de decidenţii politici de azi sau de mâine, poate că noi, românii, nu vom fi nevoiţi să mai trăim asemenea vremuri.

*

Vasile Bahnaru a călătorit/călătoreşte mult în Ţară, în interes cultural şi ştiinţific: la Academia Română, la Congresele Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, la festivalurile literare de la Dumbrăveni (Suceava) sau de la Drobeta Turnu Severin, la festivalul „Marin Sorescu” de la Craiova etc. Călătoreşte împreună cu Mihai Cimpoi şi se regăseşte la aceste manifestări cu N. Dabija şi Vasile Tărăţeanu. Pe lângă bagajul său ştiinţific, enciclopedic, Vasile Bahnaru degajă totodeauna bună dispoziţie, bonomie, ştie să creeze un climat vesel, sănătos, este dotat cu o vastă cultură, are cultul prieteniei şi al recunoştiinţei dezinteresate, flori tot mai rare în peisajul lumii de azi.

Referinţe bibliografice:

1. CIMPOI, Mihai. *Limba română este patria mea.* Antologie. Chişinău: Casa Limbii Române, 2007,

Tudor NEDELCEA
Universitatea din Craiova (România)

BDD-A30756 © 2019 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:43 UTC)